Åminnelsetal öfver Högstsalige Hans Majestät Konung Gustaf III, inför Vestmanlands och Dala-landskap hållet af Benj. Carl H. Höijer, Philosophiæ Docens och Extraord. Cancellist i Kongl. Cancelli-Collegium, af Dess Landsmän til trycket befordrat

Bokutgåva

Direct. Joh. Edmans Enka, Upsala 1792.
Mine Herrar!

Af de många Samhällen, som upkommit, tillväxt, hotat eller förstört andra samhällen och ändteligen sjelfva under loppet af sina öden borttvinat, af dem som i dag äga bestånd eller hvilkas minne blott är til, hafva få undgått dessa våldsamma skakningar, som ofta rubba deras grundvalar; som någon gång oaktad utöfvade grymheter, då statskroppens styrka ännu förmått bryta det onda i dess början, tyckas utan svårare följder aflöpa; men som nästan altid för en tid försvaga de band, af hvilkas fasthet staters styrka beror. Vi vete, at statshvälfningar ej upkomma af vissa små anledningar, at gnistan ej tänder om ej ämnet är brännbart; utan at de efter samma naturens aldrig brutna lagar, som andra händelser, födas; at orsakerna til dem stundom långsamt sammandragas öfver vidsträckta trakter af jorden, för at i vissa tidehvarf, liksom hämmade vulcaner, mera allmänt utbrista och sprida förödelse öfver nationerna. Men hvarföre skulle vår tid vara så utmärkt för dessa hvälfningar? Har nu först begäret efter frihet blifvit hos menniskor tändt? Äge vi nu först den själsstyrka, det förakt för alla fåfängans upfinningar, för all småtänkt egennytta, den aktning för allas rättigheter, hvarigenom kärlek til fäderneslandet, och, genom den, politisk frihet, är möjlig? Gifves nu någon ting, hvars förlust mera skulle smärta oss, än våra nöjens? Vi högmodas öfver vårt tidehvarfs odling; är det Philosophiens fackla som leder oss? eller bör Europas gäsning blott tilskrifvas smittan af exemplet?

Äfven oss har ej tillåtits at vara stilla åskådare häraf. Detta urgamla Rike, så ofta fördt på branten af undergång, så ofta derifrån räddadt genom dess försvarares blod, har ock i våra dagar varit skakadt och sönderslitet af tvedrägt. Den hade nyss blifvit dämpad, partierne hade glömt sit inbördes agg, förföljelserne hade uphört; men knapt hade medborgare återvunnit lugnet och hvarandras förtroende, innan den ena delen af nationen upreser sig emot den andra, innan bägge söka anledningar til nya förföljelser i förtydningar af hvarandras och af regeringens afsigter. Men hvilken hade kunnat föreställa sig, då äfven dessa nya agg börjat aftyna, då vi borde, i stället at förstöra oss sjelfva, samla våra krafter emot et ondt, som hotar näringarna med undergång och landet med nya ödemarker, då de allmänna öfverläggningarna derom tycktes vitna om återstäld enighet, då fanatismen ej rasar inom våra gränsor, då vi räkne oss til verldens uplysta folkslag, hvilken hade kunnat föreställa sig – – –? Jag ville begrafva i en evig glömska den händelse, som gifvit anledning til denna eder sammankomst, M. H. – J ären samlade för at fira en Regents minne, som upfylt sin tid med rycktet af ovanliga och stora gerningar, hvars stoft lägges i jorden under Dess undersåtares förtviflan: J söken et tillfälle at nära edra tankar med de smärtande föreställningar, som upkomma af sjelfva eder sorg; på samma sätt som vi i allmänhet göre vid våra föräldrars eller närmaste vänners afgång, då vi ej kunne hindra vår inbillningskraft, at med en slags sorgsen tilfredsställelse måla för oss de omständigheter af deras lefnad, som i synnerhet göra vår saknad bitter. Denna eder sinnesförfattning, M. H. är edert beröm. Hvarföre kan jag ej äfven rättfärdiga edert val af talare? men i et visst afseende kan jag det; ty aldrig voro vältalighet och snille mindre nödvändiga för at behålla åhörares upmärksamhet. Hos mig har deltagandet af de allmänna olyckorna qväft känslan af oförmögenhet; och jag anser mig blott ålagd af Eder, at återkalla för edert minne en del af det märkvärdiga, som man ej ungå at vidröra, då man talar om

GUSTAF III.

Thronföljares födelse är altid vigtig för staters öden. De komma til verlden under millioners välsignelser, som af dem hoppas hela tidehvarfs sällhet. GUSTAFS födelse tycktes vara en skänk af himmelen. Hur ofta har ej Svenskars blod runnit vid en omtvistad thronfölgd! Under flera århunddraden af dess mörka tider har detta folk i sina Konungar, som öfver undersåtares slagna ben blodige upstigit på en vacklande thron, sett sina plågoris: tyranniets bila har varit lyftad öfver medborgares hufvuden: et utmärkt brott har det varit, at fälla tårar vid åsynen af en oskyldig väns, en makas, en faders stympade lemmar, och det största af alla, at uplyst älska sit fädernesland. I religionens namn, och understödde af dess tjenare, hafva dessa thronens inkräktare rasat emot menskligheten och dess rättigheter; ty hur skulle en brors, en dygdig medborgares, en hel Konungaslägts mord och alla de grymheter, som tyranners fruktan föder, kunna urskuldas, om de ej vore et påbud af Himmelen? – Och var ej dens regering, hvars minne den svenska patrioten ännu med förtjusning dyrkar, som afskuddade främmande tyranners ok, som ref vidskeppelsen bindel ifrån sina landsmäns ögon, som var sit Fäderneslands Fader och helgade sit lif til des väl, var ej GUSTAF Wasas ärofulla regering en kedja af invärtes oroligheter, der medborgares vapen drogos emot medborgare, der man stretade emot den bästa Konungs dygder; emedan hans thron ej var genom arsrätt befästad emot den brottsliga ärelystnadens tilgrep? – Äfven var aldrig et folks glädje lifligare och upriktigare, än svenska folkets, då det vid GUSTAFS födelse i en ny Konunga-ätt lofvade sig et nytt tidehvarf af sällhet.

Det var på GUSTAF som Sverige grundade sit hopp om lyckligare tider. Hur skullle ej denna Prinsens upfostran vårdas! – Beklagom deras öde, som födas at regera; ty hur skall den sanningen göras nog liflig för dem, nog kraftigt i deras bröst inskärpas, at menniskor äga af dem rättmätiga fordringar, at dessa fordringar äro lika aktningsvärda som deras egna och at de sjelfve äro menniskor? Beklagom dem, emedan deras skyldigheter fordra större offer än andras, och emedan sällheten af deras upfyllande är för dem mera dyrköpt; emedan blott vårdslöshet, blott den vekhet i caracter, som ursäktas hos enskildta, gör dem til de brottsligaste af alla. Begråtom deras öde, emedan smickrets gift, äfven utan at de veta det, äfven emot deras vilja, skall tidigt hafva inträngt i deras hjertan. Kanske de skola älska sina undersåtare, kanske deras svaga hjertan vid vänskapens eftergifvenhet ej skola mistänka orättvisan, och deras nåd skall förvandlas i förtryck. Jag häpnar öfver vidden af deras förbindelser; men jag förskräckes at se deras namn sekler igenom fördömas för hvad de ej kunnat göra, för det sanningen dollt sig för dem, för det de ej vetat huru de bordt verkställa det som varit deras lifs tanka. Med Philosophens vida utsigter öfver de stora ändamålen och deras medel och öfver tingens allmänna sammanhang, måste en Regent förena menniskokännarens skarpa blick, märka alla skuggningarna i de små driffjädrarna, och de små ändamålens öfverensstämmelse eller strid med de stora. Men hvar skall en menniska få dessa kunskaper, huru skola hennes krafter utvecklas, om hon ej först är nödsakad at brottas med naturen; och hvarifrån skall verksamhet komma hos dem som ej så behöfva?

Vi vörde ibland tidehvarfvets snillen, ibland nyttigt verksamma medborgare, GUSTAFS ledare, och vi måste göra dem rättvisa; men hur många Prinsar hafva ej haft sådana? Det är ej dem, det är GUSTAF, som verlden beundrar i Hans storverk. Då vanliga menniskor behöfva lyckligt sammanstötande omständigheter och alt konstens biträde at sammanföra dem, för at bli alt hvad de kunna, så är det snillets eget återbrutna bemödande på sig sjelft, som utvecklar dess kraft; det skänker sig sjelft åt tidehvarfvet, hvilket det i farten hinner förbi, men ger det en ny riktning; kastar menniskoslägtet i en ny verld, förstör gamla villor eller skapar nya; intränger i naturens hemligheter och deltar i dess lagstiftnings-ära, eller hvälfver väldens öden; ger fasa i lastens styrka, eller framkallar ljuset och dygderna öfver verlden. Men hvad är snillets storhet utan kärlek til det allmänna? Hvad ära för Konungars stora egenskaper utan kärlek til fäderneslandet? en böjelse ännu mera vigtig hos dem än hos deras undersåtare. GUSTAF vann den och derigenom Hans snille sin fulla glans.

J, det södra Europas höffade folkslag, dem Han så ofta besökt! jag kallar eder til vitne, jag begär at J ej

döljen den vördnad, den dyrkan, som Hans närvaro och skenet af Hans mägtiga snille utpressade af eder! Edra häfder skola förvara eder röst för efterverlden, som skall döma Honom. Sägen, då Han första gången ännu ung trädde inom edra gränsor, sägen huru J voren af undran betagna, at se en Nordisk Prins och ej se honom följd af förstörelsen: huru J voren häpna at se Dess eldiga blick uptäcka hemligheten för de staters bestånd Han igenomfor, skilja deras beständiga verksamhetsgrund ifrån ögnablickets driffjädrar, skilja den sanna statsklokheten ifrån gunstlingars konstgrep och statsmäns fördomar: förtjusta at se Hans nit för vetenskapers och konsters tilväxt och snillets upmuntran, med det mägtiga men grannlaga, välgörandet i Hans spår. – Men hvarföre dröjer Du, Prins, vid Seinens strand? Lystnar Du til den diktande sångarens röst? eller qvarhålles Du af Henric iv:s skugga? – Dit Fädernesland kallar Dig til sin undsättning, bjuder Dig at hasta til dit storverk.

Ibland alla de mägtiga eller af häfderna föga bemärkta, ibland de lyckliga eller ömsom förtryckande och förtryckta folkslag, som bebott jorden, hvar finnes et, som ej efter en kort tid bortsmält eller blifvit af förödelsens orcaner bortsopadt? Hvar finnes et, som med et så verksamt inflytande på verldens händelser, under så många våldsamma brytningar och faror, hvarifrån det rest sig med en ny styrka, som ödet oöfvervinnerligt, så länge bibehållit sig, som det Svenska? Hvar finnes et, som under alla sina hotande öden trotsat dem och så länge bevarat sin caracter, som upvist ibland en så liten folkmängd detta antal hjeltar och länders öfvervinnare, stora snillen, fäderneslandets befriare och försvarare, som detta emot sin egen undergång beständigt stretande folk? Men då andra länders invånare inom få mansåldrar sunkit i sorglös veklighet, förlorat sina dygder och villigt böjt sig under Despotens ok, då de, utan hvilkas tunga arbete, utan hvilkas försvar, de mägtigas laster äfven ej skulle finna ämnen, der aldrig känt rättigheten at som menniskor anses, tyckes naturens stränghet vid dessa skarpa fjällryggar hafva uteslutit all annan, med sin despotism förekommit förtryckarens och budit detta folk bevara sina seder ifrån veklighetens röta eller at förgås och återlemna sin jord, som det den emottog, i skapelsens första ödslighet. Ännu kunna de gifvas som berätta sig hafva sett Europa mäta sina krafter emot detta rike. Ännu under loppet af närmast förflutna tidehvarf kund den Svenska räknas ibland de förödande nationer, hvars tiltagande öfverlägsenhet hotat at upsluka de öfriga. Men de oundvikliga lagarna för alla tings verkningar hejda äfven menniskornas tiltagsna försök at rubba deras jämnvigt, och de nationer som förstöra andra förstöra sig sjelfva: de öfvervundna folken hämnas sin undergång i det segrandes laster. Lyckligare seder gåfvo vår öfverlägsenhet: inkräktningslystnadens framgångar gåfvo sederna en stöt: det stränga envåldet föddes; men emedan olyckorne, växande med antalet af segrar och fullkomnade sedan segrarne med Hjeltens lif uphört, hade väckt upmärksamhet, och emedan svenska hjertan ännu kände et fädernesland, tildanades redan i dess sköt-friheten.

Om et folk blott genom sina laster kan förverka sin frihet; om en slåcknande kärlek till fäderneslandet gör dess lagstifningsrätt til et straff för federnas förakt; om den yppighet, som hopdrar hjertat och vänder känslokraften på de små föremålen, och begeret efter tidsfördrifven, som bedra begäret efter sällhet, göra det stora bemödandet och den lifliga upoffrande känslan för et folks väl, för dess lyckliga lagars eviga bestånd, äfven löjligt; om de bäst anlagda Lagstiftningar föråldras och af åldern försvagas: hur skall då detta vilkor för menniskors högsta möjliga lycksalighet bevaras, när i sjelfva grundlagarna för et fritt folk ligger fröet til deras uplösning? Den svenska friheten,född af olyckan, men i en ouplyst tid, beväpnade blott partierna, hvarunder den upväxt. Få af oss, M. H. hafva varit vitnen til detta Rikes vanmagt, styrdt af andra magter ofta des fiender, – til den döende frihetens ryckningar, til de oredor, den osäkerket som plågade, eller de större olyckor, som hotande framskymtade ur det tilkommandes töcken; men vi vete nog för at välsigne Dens minne, som räddade oss derifrån. En mägtig medborgare, försedd med den snärjande statsklokhetens oväntade utvägar, hänförd af snillets tiltagsenhet, bränd af ärelystnadens vidsträckta hopp, smider fjättrar åt sina landsmänd, krossar deras frihet och uphöjer sig til deras tyran; jag ryser vid de olyckor som plåga och förnedra menniskoslägtet, men jag skulle kunna ömka honom at vara född i tider, då man ej mer är den störste ibland medborgare, emedan man upoffrar mäst för det allmänna. En Furste omgifver sig med sin magt, uphetsar de oroliga sinnena, kufvar den ena delen af folket med den andra,

fäster en blodig spira i sina händer och gör sig ensam och med våld til en veklig nations Lagstiftare emedan han kan; jag skulle bjuda til at förlåta honom, efter häfderne nästan ej lemna andra efterdömen. Men jag uplystes, min känslokraft utvidgas af glädje och erkänsla, vid den Konungs själsstyrka, som förmådde i det vigtiga ögnablicket förena förutseendet af de aflägsna följderna med den instinctlika känslan af hvad närvarande nöd krafde, hvälfa med en vink et lands öden för sekler, men skona söndrade medborgares blod, äga enväldets smickrande magt, vid hvars retelser hjeltarnas dygd svigtar, men segrande öfver sig sjelf återge den och blott behålla nog för sit rikes bestånd genom lagarnas säkra utöfning, vara hårdt förolämpad och förlåta. Qvalmet af den dåfva luften ligger tungt på den bäfvande åboens bröst, de åskfyllda molnen tjockna och sammanföras vi horizonten, den föregående rytande stormen, blixtrarne, de mångdubblade återskallen öfver bergen, förskräcka nejden med et utbrott af naturens förödande kraft; men naturfoskaren afvaktar phenomenet i stillhet, dess ledare bortstjäl det farliga äment och frälsar hans grannskap: sådant, o GUSTAF! var Din själs lugn och Dit rika snilles utvägar, do Du räddade Wasarnas fosterbygd.

Jag vet ej allenast, jag känner, at Friheten, rättigheten at blott lyda lagar och ej frukta annat än dem, är den första af menniskans förmåner och lifvet utan den en börda. Hvar finnes den usling, den gisslade slaf, som ej ovetande suckar derefter? Hvar finnes den hjelte, den stora man, som ej känner sina krafter växa vid dess tanka? Olyckligt och hopplöst det land, der det är et brott at nämna des namn! Lät inbildningskraften bemöda sig at upfinna et tilstånd, der menniskor utan den kunde äga någon lycksalighet eller et värde i caracter! – – Vi nedböje oss för dessa samhällens välgörare och visa, hvilka ej fruktat at kasta sig i faror för friheten, hvilkas lefnad förgått under dess dyrkan, hvilkas mödor återfört den, hvilkas blod varit det sista offret på dess altare. – Men vi bedrage oss om vi tro, at denna rättighet nödvändigt skall vridas ur våra händer under Konungars styrsel. Jag skattar mig lycklig at hafva inträffat i de tider, då man kan ännu under Monarker vara fri ifrån förtryck; jag har sett lagskipningens säkerhet under enväldet förenad med lagstiftningens vishet, och besluten både moget öfverlagda och utförda med hastighet och drift; jag har äfven ofta sett den stora rättigheten, at uplysa andra och at uplysas af dem, der vara i helgd; och jag skulle ej kunna et ögnablick tveka vid valet at vara en vis Konungs undersåtare eller att vara äfven en mägtig medborgare i en fallande Republik under mångas Despotism.

Ifrån den tid, då GUSTAF återstälde borgerlig lycksalighet, hur har ej hans lefnad varit upfyld med omsorger, med nya värf, nya anstalter för Rikets säkerhet, för dess väl eller för dess glans! At blott nämna en liten del af dem vore nog at göra en långvarig regering märkvärdig. Försvarsverkets i stånd sättande, flottornas, hvilka utgöra den vigtigaste delen deraf för oss, nästan nya tildanande, gränsfästningars fullkomnande; Näringarnas beskydd och ökade frihet, magaziners inrättning til bibehållande af et jämnt sädespris, så nödigt för landtmannen, äfven fåfängan och svaghetens högmod retade at bidraga til allmänt väl genom nya hederstecken; Städers anläggning, Handelns förnyade drift genom nya författningar och dess skydd genom en beväpnad neutralitet, skapad blott af GUSTAFS klokhet på en tid, då hafven voro osäkra, emedan et nytt samhälle ej kunde tildanas i en ny verldsdel utan Europas blod; Myntväsendets förbättring, altid svår men nödvändig, emedan et säkert varuvärde är nödvändigt för näringarna; Lagskipningens förbättring, stiftning af en ny Hof-Rätt och i senare år af en ny Öfverdomstol; Superstitionen, qväfd af uplysningen, ej stärkt, ej lärd at rasa, genom förföljelser: är ej alt detta nog för en Konungs ära? Skulle ej den Regents minne gått til seklernas slut, under hvars lefnad store män, som samlade kring dess thron understödt den, uträttat alt detta? Men Den hvars enda blick innefattade rymder, som af öfvade statsmäns klokhet långsamt mätas, GUSTAF kunde vara och var sin egen första Rådgifvare, och lemnade blott befallningarnas och de utstakade planernas verkställighet åt sina Ämbetsmän. Äfven olyckor, dem mensklig förmåga ej förekommer, hafva hotat at krossa Svenska Folket under denna regeringstid: jordens fruktbarhet har svikit, skördarne hafva gått förlorade genom väderlekens oblidhet, hungern har härjat våra landsändar, farsoter hafva bortsopat rikets inbyggare, den nakna uselheten har förtvifvlande trampat på brända städers grus; men de svårare följderne af dessa olyckor hafva blifvit motade, den nödlidandes jämmer har blifvit hörd och lättad vid thronen. – Dock, jag skulle upfylla dagen med blotta upräknandet af alt det stora och

märkvärdiga Konung GUSTAF gjort.

De bästa Konungars vishet förmår ej fästa freden vid deras spira. Vi hafve hört vapnens gny. GUSTAF tvangs til sit lands försvar, tvangs til krigets och Hjeltarnas ära.

Ifrån Nordens yttersta landsträcka til Asiens sydliga delar herrskar et folk, emot hvars vidsträckta stränder fem åtskilda haf ryta. Detta folk har med sin inkräktningslystnad väckt tidehvarfvets upmärksamhet. Kanske begäret at utvidga sig är ibland kännetecknen på et folk, som sträfvar til höfsning, men som ej hunnit den, som kämpar emot barbariet, men ännu ej kufvat det; ty andra länders snillen och lärde, kallade til hufvudstaden för at utgöra en del af den Regerandes luxe, eller dessa få infödda ljus, upfostrade i europeers sköte, vederlägga dock ej de beskyllningar, som skulle tyckas vara förolämpande emot denna nation. – Men skola Rysslands inbyggare då ej en gång upresa sit hufvud ibland de uplysta folken: skola ej de föra vetenskaperna til en höjd, hvaraf vi ej varit mägtige, finna i våra kunskaper de ännu bristande länkarna? eller skall ej våldfarten af deras krigståg efter en tid hafva begrafvit vår yppighet, våra prydda städer och våra laster? – Nej; Despotismen trycker detta folk. Barbarers luxe blandad med höffade folkslags, de förras grym- het och råhet med de senares veklighet och laster, äro borgen för Europas säkerhet. – Dock, mån jag förminskar GUSTAFS och Hans Folks ära? Hvilken skulle säga, at hon ej ägde någon glans för det de segrade öfver sådana fiender, om än desse lärde af uråldrig erfarenhet räknade för et öfverdåd, at stadna emot en svensk här af lika antal? Se på Sarmatens styckade länder, och Crimska väldets öde, och Ottomannernas beständiga förluster. Ägde då Sverige med ringa folkmängd, föga fördelaktigt läge, et hårdt luftstrek, dessas tilgångar? Men det ägde samma krigiska mandom, som altid gjort Europas beundran eller skräck, det ägde en Konung, som, ehuru Han sökt en större ära än krigarens, dock delade denna med sina stora Företrädare.

Den största segren vunnen af GUSTAFS Bror, af den Hjelten, under hvars rättvisa regering Svenska Folket skall börja at glömma sina olyckor, afgjorde ej krigets utgång. Hvem känner ej de närmast påföljande missöden? Olyckorne äro oskiljaktiga ifrån kriget; men frucktom ej för GUSTAFS ära; det är Hjeltars kännemärke at synas större i motgången, än under sina triumpher.

Beklagom menniskoslägtet om kriget är et vilkor för dess varelse. Vi förskräckas vid blotta föreställningen af hvad som föregår der två fiendtliga härar mötas. Hvem fördrar at se dessa til hälften afbrända armar sträckas til Himmelen, som dock ej hör den olyckliga klagandes rop? Än om dessa eländen försvinna i jämförelse med större? Än om enkors och faderlösa barns jämmer, som äfven igenomborar den obarmhertigas hjerta, betyda intet emot de större oordningarna, de förskräckligare ehuru aflägsnare följderna inom samhället? – Dock den närvarande fasan af et krig tyckes med farorna fördubblas, då det utbreder sig på et element, som ensamt är en fruktansvärd fiende för menniskan. Det var på sin mägtiga flotta, som GUSTAF i synnerhet oroade oss med sin tapperhet, då vi så ofta bäfvade för Dess person. Sjelfva motgångarne ökade Sveriges krigsära. Men ingen annan Svensk Konung hade ännu på det haf, som omfamnar våra stränder, segrat, då GUSTAF segrade vid Svensksund, afgjorde dermed Nordens öde och stadgade sit Rikes trygghet.

Skall jag upräkna alla de tilfällen, der svensk mandom under GUSTAFS befäl, under det Han delade krigarens faror och hårda lefnadssätt, under det Han med en dristig verksamhet, Honom så naturlig, sträckte sin omtanka til alt, segrade öfver större antal och kämpade emot hotande svårigheter? – Nej; ryktet skall tröttnande äfven ej förmå öfverföra dem alla til efterverlden.

Dock förtjente jag vist förebråelse af Eder, M. H. om jag glömde eder och min fosterbygds ära. Hvarifrån kommer hos dess inbyggare denna ifrån Sveriges barndom oförändrade göthiska mandom, denna stolthet förenad med en okonstlad välmening, denna sundhet i omdömet, som ej härledes af kunskapernas vidd, men deraf at de få kunskaperne ej äro blott trodde, detta hat för slafveriet, som upkommer af medvetandet af

rättvisa, denna ihärdighet, denna kallfinniga djerfhet, hvarmed man blott mäter faran såsom åskådare, denna kärlek till Fäderneslandet? Naturen, ofta som mäst välgörande då den synes som mäst hård, har gifvit dem fattigdom och arbetsamhet, och afskräckt vinnings lystnad och yppighet at nalkas deras berg; men at två gångor hafva krossat tyranniets fjättrar, at en gång hafva börjat Rikets räddning, då det öfriga Sverige ej en gång hade mod at ej misströsta, bör med minnet deraf föda det medborgerliga högmodet, at vara sit fäderneslands yttersta tilflyckt. – Man har sett detta folk missledas, man har sett det begå fel, begå brott; men brott, hvaraf i dag ingen annan allmoges caracter på jorden är mägtig.

På detta folk kallade den Tredje GUSTAF i en stor Rikets våda, och Dalkarlar befriade åter Sverige ifrån Danmarks hotelser.

Jag ser i hela GUSTAFS caracter, i alla Dess gerningar, denna af inga mödors vidd eller mångfaldighet tröttade verksamhet, och detta stora själars begär efter äran, och detta ljungande snille, som föder vidsträckta utsigter i möjligheternas verld, som ger rikedom af medel at verställa, och verkställer; jag igenkänner öfver alt det hastiga och säkra ögonmått, som träffar det bästa, men det oväntade, emot tidens fördomar, det hvarigenom de nya medlen förfära. Dessa egenskaper visade sig, då Han med en mägtig granne utan medlare återställde freden.

Men är det dessa storverk, som i synnerhet göra oss enskildt GUSTAF III:s minne dyrbart? – Lät en hyrd talare upstiga at med slafvars svulstiga språk och med mycken konst bemöda sig, at för känslolösa bröst utsmycka en förtryckares minne, som hatat uplysningen och förföljt dem som framkalla sanningarna til verldens nytta! – men åt den Regent, hvars snille förde honom til konsters och vetenskapers verld der det gaf mönster åt deras idkare, åt den som med sin skyddsblick uplifvade den tysta och ofta föraktade mödan, hvilken med ljuset skapar kommande slägters sällhet, hindrar lagstiftaren at blifva våldsverkarens medbrottsling eller höjer sin röst emot förtrycket och lasterna och hejdar dem, åt den behöfve vi ej låna et diktadt lof, åt den skänker ryktet odödligheten: Hans ära skall ej förgås innan de sanningar glömmas, och de mästerstycken uphöra at beundras, som frambragtes i hans tid, skall ej förgås innan namnet af hans folk fåfängt sökes i häfderna och inga ruiner mer på en oplöjd jord säga den ensliga fornforskaren, at der bodde et höffadt folkslag.

Det gifves en ny naturens skapelse genom inbildningskraften: det gifves en undransvärd konst, som ger lif åt färgerna, rörelse och häftiga begär åt marmorn; en annan at genom ljudet väcka förtjusning och et oredigt lidande; en annan född vid talegåfvans upfinning och af dess harmoni, som hänför i nya verldar, kastar andras våldsamma förvillelser i mit bröst eller der ingjuter den visas lugn. Dessa konster, som lära oss at ömmare deltaga i andras nöd och göra oss skickligare at nära förena oss med våra likar, ägde en uplyst beskyddare i GUSTAF III. Han kände eller utöfvade dem. Hvem har ej hört eller beundrat den öfverväldigande vältalighet, den enfald, som tilhör en själ öfvertygad om sin egen styrka, hvarmed GUSTAF ej öfvertalade, men segrade öfver hjertat och böd öfvertygelse?

Det är til et mål, som vetenskaperne böra sammanstöta, en punkt, hvari alla ljusets strålar böra sammandragas, det är menniskoslägtets välfärd och dess förbättring. Vinnes då ej dess välfärd genom dygderna? Hvartil tjena då vetenskaperne och uplysningen, hvaraf vi berömme oss, om ej at ge nya ämnen åt de kringfrätande förderfvet, nya krafter åt den yrande lasten? – Men Fanatismen och Tyranniets spöken rasa i okunnighetens mörker; det är dygderne, som hämta styrka af uplysningen. Ty hvar är hufvudkällan til menniskoslägtets olyckor, om ej i dess fördomar? dessa födas ju och mångdubblas med begären. Tiden, som verkar långsamt men verkar utan uppehör, bär dessa nya och beständigt vådligare begär i sit sköte; vi behöfve dagligen mer kunskaper att sätta emot upkommande villor. Olyckligt det folk som tröttnar at öka sit förråd deraf och hvars forskningsanda mattas! Det skall nedsänkas under värdigheten af menskliga naturen, det skall nödgas at anse för en lycka, at af närgränsande folkslag förekommas och hindras at förstöra sig sjelft.

Om Vetenskaperne således i GUSTAF III. förlorat en uplyst Beskyddare, så har menniskoslägtet i Honom förlorat en Välgörare. Men i synnerhet havfe vi orsak at beklaga oss, då sådane Regenter afgå, emedan vår uplysning ej är, som vissa andra folkrika länders, i et sammanhang med vårt läge; den förmår ej hos oss med sin egen styrka uppehålla sig. Friheten, och våra lärdas ärelystna hopp at en gång märkas af utländska lärda, tyckes hos oss hafva beredt GUSTAFS lysande tidehvarf i vitterhet och vetenskaper; men dessa hade dock ej mägtat länge qvarhålla dem. I hvilken vetenskap kunne vi ej upvisa skapande snillen, hvilkas bemödande skänkt menniskoslägtet nya skatter, uptäkt och ransakat förut osedda djup? Vårt språk äger redan en höfsning, en böjlighet, en rikedom, som vi ej vågat hoppas. Äfven har GUSTAFS verksamma lefnad ifrån dess början tilhört vetenskaperna. Detta Lärosäte, som vi ej frukte at kalla det yppersta i Norden, har rönt dess första välgörande beskydd: och då Han uphörde at vara dess styresman, uphörde dock ej Hans omsorg. Vi hafve sedan haft Honom til vitne af våra öfningar; vi hafve sett Honom afhöra våra Lärares förläsningar, liksom för at söka sanningen, som flyr undan Konungar. Vi hafve sett Honom sifta en ny Academie för Svenska Vitterheten och ge den lagar. Ännu fortsättas här inrättningar, som då seklerna, hvilka undergräfva och kullstörta menniskor storverk, hafva förstört dem, dock ännu skola vitna om GUSTAF och tjena Honom til minnesvårdar. Snillet har tyckts ge en rättighet til Hans vänskap, och hvilken har mindre än GUSTAF fruktat, at det förtroligare umgänget skulle skada vördnaden. Jag hör denna tunga klagan, hvari alla dessa snillen instämma: jag ser hur sorgen härjar deras bröst; den Konung, som med ömhet skyddade och upmundrade dem, deras mägtiga och uplysta Välgörare är ej mer.

J ären ej känslolöse för det allmännas förluster; men det är vår enskildta förlust, som ger vår sorg en ny udd. Den af hvilken vi ännu hoppades så mycket, den som vi dock så nyligen ej förestälde oss här för sista gången hafva sett, vår Stora Beskyddare är ej mer. –

Om denna Konungs hjessa tyngd af lagrar och grå hår hade börjat sakta nedböja sig, innan den oundvikliga kallelsen hade hörts; om tidens långsamt förstörande hand hade omärkligt fört Honom til lifvets gräns och menniskans yttersta mål; om, den förste af Europas Monarker i vishet, Han hade varit den förste i ålder, då vi förlorat honom: skulle vi ändå hafva beklagat vårt lands öde. Om Han under krigets faror stupat för Fäderneslandet, skulle vi tröstlöse hafva begråtit Hjelten. Men et förtviflans spöke har sväfvat öfver våra hufvuden! – Jag förmår ej uprepa detta fasans budskap ifrån hufvudstaden. – Hvem ryser ej vid tankan af det största af alla brott, emedan det är det största emot det allmänna? Förskräcklig – man har sett den fordom härja et olyckligt folk – förskräcklig är den fördom, som kan göra denna vederstygglighet äfven loflig; ty i dess sköt upväxa Neroner och Domitianer, ursinniga tyranner, som med vilddjurs arghet rasa emot sit slägte, emot naturen, och släcka sin törst i menniskoblod, och förgudas af vidskepelsens och slafveriets vanvett. – O! vårt Fädernesland, som hvarje ögnablick måste kämpa med ödet, hvarje ögnablick är i fara at nedslås! – Oss tilhör det at med nya dygder utplåna denna skamfläck för vår tid. Och J mine unge följeslagare på samma bana, på Eder och edra likar fästas Svenska Folkets förtröstan. Eder pligt är vigtig i det samhälle, hvars stöd J en dag skolen blifva, men säkert fruktansvärd för Eder, om J försummen at göra Eder detta kall vuxne. Af den uplysning som sprides genom edra mödor, af den ljusa dag, som deraf skall ehuru långsamt upgå och bortjaga mörkrets villor, skola dygderne återkallas til vår Fosterbygd; och Nationen värd lycksalighet skall vinna den – – och ännu skola de afledne Svenske Hjeltar, ännu skola Sturarne och Gustaf Wasa med den renade dygdens glädje ifrån sin höjd blicka ned öfver et lyckligt folk på den jord som gömmer deras aska.